

ЩОДО ОЗНАК ПРАВОВОЇ ПРОЦЕДУРИ

Протягом останніх років у системі об'єктів наукового дослідження надзвичайно важливе місце займає проблема визначення поняття та ознак процедур. При цьому значні дискусії викликає проблематика правової процедури та її різновидів.

Актуальність вказаної теми обумовлена важливим соціальним значенням процедури у різних галузях права, яка виступає гарантією ефективної реалізації громадянами своїх прав. Процедури здатні не тільки встановлювати можливу або необхідну поведінку, але й визначати порядок здійснення відповідних юридично значущих дій, окреслювати межі повноважень.

Значну увагу проблемам визначення правової процедури приділили такі науковці та дослідники, як Т. О. Коломоець, О. І. Миколенко, К. В. Николина, М. В. Протасов, О. О. Середа. Проте, незважаючи на підвищений інтерес науковців до даної теми, вона потребує переосмислення та подальших досліджень.

На сьогодні серед вітчизняних науковців відсутній єдиний підхід до визначення категорій «процедура» та «правова процедура».

Поняття «процедура» досить часто зустрічається в різних галузях права та може набувати різних значень. Однак визначення процедури не міститься у жодному нормативно-правовому акті, а тому постає необхідність у дослідженні наукових підходів до розуміння вказаного поняття.

Так, за визначенням професора Оксфордського університету Д. Галлігана процедура є сукупністю кроків, що вживаються, або способів, що застосовуються з метою прийняття рішень [1].

На думку науковця М. В. Протасова, процедура виступає системою, яка складається з послідовно змінюючих один одного актів поведінки, має модель свого розвитку та ієрархічну конструкцію, постійно знаходиться в динаміці, розвитку та орієнтована на досягнення конкретного результату [2, с. 29–30].

Вчена Т. О. Коломоець підтримує вказану думку та наголошує на тому, що процедурою є розміщені на часовому проміжку віхи, в межах яких відбувається розвиток явищ, їх прогрес чи регрес [3, с. 220].

Як підкреслює дослідник Т. В. Мотрук, головною характеристикою процедури є наявність заздалегідь встановленої моделі або програми, з урахуванням якої вона втілюється в життя, в реальну поведінку суб'єкта. Зазначена модель є певним алгоритмом, реалізація якого забезпечує досягнення бажаного результату [4, с. 191].

Вчений О. І. Миколенко відносить до ознак процедури підпорядкованість встановленим правилам поведінки, наявність мети, структурованість доцільними суспільними відносинами, обслуговуючий характер [5, с. 145].

Отже, зрозумілим є те, що процедура передусім є чітко встановленим порядком здійснення певних дій або прийняття тих чи інших рішень.

На підставі наведених визначень процедуру можна охарактеризувати як послідовність об'єднаних спільною метою дій, які відбуваються одна за одною відповідно до існуючих правил та мають обслуговуючий характер.

Необхідно відмітити, що, потрапляючи до сфери правового регулювання, процедура набуває статусу правової процедури.

О. І. Миколенко пропонує визначення правової процедури як врегульованої нормами права послідовності дій, об'єднаних єдиною метою, що забезпечують реалізацію конкретного правовідношення. При цьому в якості різновиду правової процедури науковець виділяє юридичну процедуру, що завжди спрямована на досягнення певного правового результату [5, с. 163, 165].

Як зазначає К. В. Николина, правова процедура є самостійним різновидом соціальної процедури, яка регламентована відповідними правовими нормами, має офіційний правовий характер та складається з послідовних дій суб'єктів відповідної процедури [6, с. 11].

О. О. Середа вказує, що правову процедуру слід розуміти як нормативно врегульовану послідовність дій, що мають спільний цільовий напрям, здійснюються в імперативній або диспозитивній формі в межах встановлених строків, а результат їх здійснення має юридичну фіксацію [7, с. 10].

Вважаємо, що кожен з наведених підходів є вдалим, оскільки вони враховують і порядок, і динаміку здійснення процедури.

Враховуючи викладене, вважаємо, що правова процедура є сукупністю взаємопов'язаних дій, врегульованих правовими нормами, що забезпечують реалізацію норм матеріального права, відображають характер взаємодії між суб'єктами та спрямовані на досягнення певного результату.

При цьому сутність правової процедури обумовлюється характером матеріального правовідношення, на реалізацію якого вона направлена.

З позиції М. В. Протасова правовій процедурі властиві всі ознаки соціальної процедури, а її специфічні характеристики обумовлені дією такої процедури в правовому середовищі, врегульованістю правовими нормами [8, с. 6–7].

Дослідниця К. В. Николина виділяє такі характерні риси правової процедури, як цілісність, регламентація відповідними правовими нормами, націленість на реалізацію прав або виконання обов'язків, наявність інтелектуального та вольового характеру [6, с. 11].

Вчений Коцинець В. В. до найбільш істотних ознак правової процедури відносить законність, тобто відповідність процедури моделі, встановленій у нормативно-правовому акті; наявність меж регулятивного впливу, що передбачає застосування процедур з метою зовнішньої реалізації правових норм; структурованість правовими відносинами; спрямованість на правовий результат [9, с. 175].

Варто зазначити, що правовій процедурі крім вищенаведених ознак властиві також наступні характерні риси:

1) існування в рамках правовідносин, що регулюються правовими нормами;

2) наявність у складі процедури сукупності послідовних дій, кожна з яких здатна впливати на зміст процедури та спричиняти певні наслідки у вигляді формування правових норм, виникнення або припинення існування тих чи інших суб'єктів, виникнення, зміни або припинення певних правовідносин;

3) здатність визначати послідовність діяльності суб'єктів процедури;

4) цілісність, обумовлена наявністю зв'язку між послідовними діями, що здійснюються суб'єктами правової процедури;

5) визначеність моделі її застосування, завдяки якій досягається потрібний результат.

При цьому окремі правові процедури досить часто взаємопов'язані між собою, що виявляється у здатності однієї процедури деталізувати іншу, забезпечувати процес її реалізації.

Отже, ми можемо стверджувати, що правові процедури займають центральне місце у механізмі реалізації прав та виконання обов'язків учасниками правовідносин. Вважаємо, що правова процедура є системою послідовних дій, яка має офіційний правовий характер, врегульована відповідними нормами права та направлена на досягнення певного правового результату. До основних ознак правових процедур можна віднести наявність у її складі сукупності послідовних дій, цілісність, детальну правову регламентацію, визначеність моделі застосування, структурованість відповідними правовідносинами, спрямованість на досягнення правових наслідків.

Список використаної літератури

1. Запровадження європейської доктрини «правова процедура» (fair procedure) у практиці Касаційного адміністративного суду. *Судебно-юридическая газета*. 2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/147681-zaprovadzhennya-yevropeyskoyi-doktrini-pravova-protsedura-fair-procedure-u-praktitsi-kasatsiyogo-administrativnogo->

sudu?fbclid=IwAR2HU7ZbeUOCsIRV-
68hlozK1_7oHPRKJJe8PTP2YOfIjopАНPeKC0IXJvg.

2. Протасов В. Н. Основы общеправовой процессуальной теории. Москва : Юрид. лит., 1991. 144 с.
3. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
4. Мотрук Т. В. Поняття та ознаки адміністративної процедури. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 190–194.
5. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. 336 с.
6. Николина К. В. Юридична процедура: поняття, ознаки, види, місце в системі правових категорій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011, 19 с.
7. Серєда О. О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
8. Протасов В. Н. Юридическая процедура. Москва : Юрид. лит., 1991. 79 с.
9. Коцинець В. В. Співвідношення процесуальної форми і правової процедури. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 6–1. Т. 4. С. 173–178.